

СУЧАСНА ТРУДОВА ПІДГОТОВКА МОЛОДІ В УМОВАХ СІЛЬСЬКОГО СОЦІУМУ

Постановка проблеми. Однією з ключових проблем сучасних перетворень у суспільстві, яка виступає одночасно критерієм і індикатором результативності реформ, є проблема якості освіти, підвищення її відповідальності за соціально-економічний розвиток України.

Надзвичайно актуальним це є для сільського соціуму, економічної й освітньої ситуації, що склалася в сучасному українському селі, де особливо відобразилися формалізація державних гарантій на доступність загальної і професійної освіти, структурна деформація освіти та інші наслідки тих змін, що відбуваються в країні.

Упровадження ринкових відносин і нових форм господарювання в агропромисловому комплексі, розвиток фермерства, створення сприятливих умов для розкриття творчого потенціалу сільського трудівника – далеко не повний перелік актуальних проблем, в успішному вирішенні яких значна роль належить сільській школі. Вони обумовлюють необхідність підвищення ефективності трудової підготовки учнів сільської школи, зокрема – формування у них спрямованості на діяльність у сфері сучасного аграрного виробництва.

Селу потрібен, як ніколи грамотний і добротний господар, трудівник-новатор, людина чесна і працююча. Виховання справжнього господаря рідної землі ґрунтується на поєднанні селянської мудрості і якісної трудової підготовки молоді.

Система трудової підготовки учнів розвивається як закономірне продовження ідей видатних педагогів К. Ушинського, П. Блонського, С. Шацького, В. Сухомлинського, А. Макаренка та ін.

Методологічні основи трудової і політехнічної підготовки школярів, поєднання навчання з продуктивною працею розроблені в працях П. Атутова, П. Андріанова, В. Полякова, С. Батишева та інших учених. Інтегративні процеси, які відбуваються у багатьох галузях виробництва, у тому числі й у сільському господарстві, у певній мірі вплинули й на напрямок досліджень проблем сільської школи. Так, у роботах Р. Жданової, Г. Манхеева, О. Коберника, Н. Матяш, В. Петрухіна, Г. Сафронової, В. Сидоренка та інших дослідників обґрунтовується необхідність організації взаємодії сільської школи з агропромисловими підприємствами, професійно-технічними та вищими навчальними закладами відповідної спрямованості з метою орієнтації та покращення підготовки школярів до праці у сучасному аграрному виробництві.

Проте, аналіз теорії та практики трудової підготовки школярів виявив певні протиріччя між вимогами ринково-орієнтованої економіки та змістом і методами трудової підготовки школярів сільської школи. Таким чином, ми вважаємо, що наразі виникла нагальна необхідність у проведенні комплексного педагогічного дослідження, де були б розроблені в теорії і на практиці зміст і методичні основи трудової підготовки сільських школярів.

Тому **метою статі** є висвітлення ключових проблем удосконалення змісту та форм трудової підготовки учнів сільської школи відповідно до сучасного розвитку суспільства та агропромислового комплексу країни.

Виклад основного матеріалу. В умовах демократичного суспільства, становлення і розвитку ринкової економіки, сільська школа як ніколи потребує педагогічного аналізу й оцінки динаміки сучасних соціальних потреб. Вона зацікавлена в упровадженні в практику підготовки підростаючого покоління нових ідей, підходів, форм, засобів, шляхів, адекватних сучасним умовам життя. У теперішніх умовах пошуку нової моделі сільської школи ми вибрали організацію творчої продуктивної діяльності школярів на селі, яка забезпечила б ґрунтовне і міцне засвоєння учнями основ сучасного виробництва, сприяла б розумовому, трудовому, фізичному вихованню й усвідомленому вибору молоддю життєвого шляху. Нині

необхідно докласти чимало зусиль для того, щоб роз'яснити населенню необхідність, престижність освіти, розуміння такої турботи про дітей, яку забезпечить їм школа.

Основою навчання має стати реальне життя з його можливостями для самореалізації і самоствердження особистості школяра, і в першу чергу, в його трудовій діяльності. На часі головним є орієнтація сільської освіти на потреби соціуму, задоволення запитів батьків, інтересів агропромислового комплексу, що потребує кваліфікованих фахівців, здатних працювати в умовах різних форм власності. Сучасне суспільство вимагає, щоб молоді люди мали активну життєву позицію, уміли відстоювати її, були творчо активними, самостійними, ініціативними. Завдання сільської школи – це навчання і виховання підготовлених до життя і праці людей, справжніх господарів землі. Вона має дати поглиблене вивчення предметів за профілем, забезпечити професійну спрямованість навчання сільських школярів.

Проблеми трудової підготовки сільських школярів тісно пов'язані з усіма соціально-економічними проблемами села. Школа завжди вважалася важливим джерелом підготовки трудових ресурсів для сільського сектора країни. Результати соціально-педагогічного дослідження стану сучасної сільської школи свідчать, що молодь, закінчивши школу, не може знайти роботу, 70% школярів не зацікавлені в отриманні професії сільськогосподарського профілю. При цьому третина батьків взагалі не пов'язує майбутнє своїх дітей з сільськогосподарською працею. На жаль, у відповідях школярів явно простежується орієнтир їх не на сільський спосіб життя, а на міський. У сучасних учнів змінилося ставлення до продуктивної праці в агропромисловому комплексі, вибору сільськогосподарських професій, суспільної діяльності. Вони стали цікавитися сумнівними джерелами доходів. У даний час багато молоді сільської місцевості не працюють і не вчаться. Усе це свідчить про необхідність посилення трудової підготовки школярів, виховання їх на народних, трудових, етичних традиціях сільського трудівника, об'єднання зусиль усіх фахівців соціальної сфери в цій роботі.

Аналіз становлення «єдиної, трудової, політехнічної школи» засвідчив, що особлива увага приділялася цілям, завданням, основним принципам, видам і формам залучення школярів до суспільно-корисної, продуктивної праці, а також виникаючим суперечностям у процесі поєднання навчання з продуктивною працею. Уже в ті роки був представлений достатньо широкий спектр участі школярів у трудовій діяльності, передбачалося, що в результаті включення у вказані види праці учні мають не тільки оволодіти трудовими вміннями та навичками політехнічного характеру, але й отримати необхідну орієнтацію для участі в суспільно-корисній діяльності і свідомого вибору професії. В аграрній Україні того періоду найбільш доступною була сільськогосподарська праця. Трудова діяльність школярів передбачала організацію присадибної ділянки, городництво, садівництво і квітниківство, роботу з підвищення врожайності, боротьбу зі шкідниками сільського господарства, тваринництво і птахівництво.

В умовах сучасності знову назріла необхідність подальшого вдосконалення проблем трудової підготовки молоді. На її розв'язання має бути направлено зміст шкільної освіти і виховання учнів. Школа має дати учню відповіді на ті питання, які висуває йому оточуюче життя, формувати такі якості особистості, як життєздатність, працьовитість, відповідальність, організованість, любов до селянської праці. Рішення головної задачі школи передбачає акцент на практичну спрямованість навчання, поєднання його з працею в домашньому і сільськогосподарському виробництві, активна участь молоді в соціальному і культурному житті села. Орієнтація освіти на потреби сільського сектора країни передбачає як загальноосвітню (озброєння основами природничо-наукових знань) так і сільськогосподарську підготовку (знання про природне середовище, економіку, агрономію, сільське господарство, організацію виробництва). Школа покликана навчити дітей сільському господарюванню на сучасній науковій основі. А для цього учні мають зрозуміти значення одержаних у школі знань, їх практичне застосування, призначення в плані реалізації поставлених завдань. У школі мають бути розроблені освітня, сільськогосподарська,

соціально-освітня програми, що реалізуються як у навчальній так і позакласний час учителями, фахівцями сільського виробництва, батьками, громадськістю.

Зміст освіти необхідно максимально наблизити до повсякденного життя учнів і реальної практики, сільськогосподарського виробництва і соціального життя села. Кожен предмет у рамках шкільної освітньої програми важливо наповнити змістом сільського життя, свідомістю необхідності і благородства селянської праці. Сільська школа оточена сільськогосподарським виробництвом і не може існувати у відриві від нього. Самі умови роботи сільської школи передбачають тісний зв'язок із виробничими колективами, розташованими на території сільського округу. Існує і матеріальна залежність школи від результатів сільськогосподарського виробництва. Водночас школа відіграє величезну роль у розвитку цього виробництва. Від трудового виховання і навчання сільських школярів багато в чому залежить майбутнє села, його трудові ресурси. Тому зміст сільськогосподарської праці має бути наближений до вимог сучасного сільськогосподарського виробництва.

Науково-дослідною лабораторією, що функціонує на базі технолого-педагогічного факультету Уманського державного педагогічного університету розроблена і проходить апробацію в 20 школах Черкаської області програма трудового навчання учнів сільських шкіл, де особлива увага звертається на посилення змісту технологічної підготовки школярів, розкриттю наукових основ агропромислового виробництва. Зокрема, дається уявлення про взаємодію рослин і середовища, сутності понять «родючість ґрунту», «сівозміна». Ґрунтовно розкриваються технології основних робіт у рослинництві та тваринництві. У результаті, у школярів мають бути сформовані різносторонні знання і вироблені уміння, що дозволяють включати учнів цих класів у сільськогосподарську працю на шкільній навчально-дослідній ділянці, в умовах виробництва. Вся сума знань поділяються на такі групи: ґрунтознавство, передпосівна підготовка ґрунту, насіння і посадочного матеріалу, сівба і посадка; догляд за сільськогосподарськими культурами; їх вирощування, утримання тварин і загальні уявлення про виробництво продукції рослинництва та тваринництва. На основі перерахованих знань передбачається вироблення вмінь, які об'єднуються в групи: підготовка ґрунту і знарядь праці; сівба і посадка; вирощування, розпізнавання і планування робіт; визначення, розрахунок об'єму і норм праці; контроль якості виконаних робіт та ін. Дані зрізів дослідження доводять зростання ефективності та якості трудової підготовки учнів, зацікавленості їх в отриманні знань сучасного аграрного виробництва, його технології, техніки, основ економіки й організації. Позитивні відгуки лабораторія отримує і від учителів, директорів, методистів про необхідність, доречність і цінність розробленої експериментальної програми та відповідного її методичного супроводу.

Повертаючись до ключового поняття статті, розглянемо ще декілька визначень, що дозволяють краще розкрити суть даного поняття.

У нашому випадку йде мова про моделювання змісту й організації продуктивної праці школярів. Як об'єднуючий початок різних видів і форм організації трудової діяльності учнів ми виділяємо творчу спрямованість продуктивної праці. Прикметник «творчий» підкреслює те, що така праця повинна мати не просто відтворюючий, але і творчий характер, передбачаючи високий ступінь активності і самостійності учнів. По-друге, результати творчої праці школярів можуть виражатися не лише у формі матеріальних цінностей (послуг, робіт), але також інтелектуальних і духовних. По-третє, творча праця пов'язана з перетворенням не лише матеріалів, але й енергії, інформації, живої природи і соціального середовища. По-четверте, результати творчої праці можуть бути спрямовані на задоволення не тільки суспільних, але й особистих потреб. У нашому розумінні під творчою працею школярів розуміється фізична й інтелектуальна праця учнів, основою якої є створення різних матеріальних і нематеріальних цінностей з метою задоволення особистих і суспільних потреб. Необхідність розробки змісту, форм і методів організації творчої праці школярів викликана низкою причин: соціальним замовленням суспільства на цілеспрямовану організацію такої праці як необхідної умови та засобу різностороннього і гармонійного розвитку особистості

школяра та існуючим позитивним ставленням і потребою до творчої праці основної маси школярів.

Ми припускаємо таку організацію творчої праці, в якій учень сам визначає цілі і завдання своєї діяльності, виходячи з власних потреб і мотивів. Таким чином, створюються сприятливі умови для організації продуктивної творчої праці школярів. Організація трудової діяльності учнів на рівні самообслуговування і самозабезпечення присутня практично у всіх школах і в кожній сім'ї. До них належать такі види діяльності: вирощування сільськогосподарської продукції на пришкольній і присадибній ділянці для потреб сім'ї і школи; благоустрій приміщень (ремонтні роботи, оформлення інтер'єру житла та ін.); виготовлення виробів удома і в шкільних майстернях; задоволення власних культурних і фізичних потреб (випуск стінгазети, проведення виставки, організація змагань, походів) та ін. Діяльність із самообслуговування і самозабезпечення є найважливішою й обов'язковою складовою системи організації творчої праці школярів.

Кожна школа володіє унікальними особливостями, що істотно відрізняють її від будь-яких інших сільських шкіл. Це зумовлює її педагогічні можливості, модель розвитку. Особливі соціально-економічні і соціально-культурні умови не можуть не впливати на виховання і розвиток її вихованців, на весь устрій шкільного життя, тісно пов'язаний із соціокультурною спільністю, в яку сільська школа включена як її органічна частина. Будь-яка школа як соціально-педагогічна система може успішно функціонувати тільки в тому випадку, якщо вона відповідає потребам особистості, сім'ї, соціуму. Сільська школа зараз розуміє й усвідомлює необхідність оновлення змісту, форм, методів роботи, знаходиться у пошуках нової моделі розвитку.

В успішному розв'язанні завдань психологічної і практичної підготовки учнів до праці в сфері сільськогосподарського виробництва важливе значення має дослідницька робота учнів на пришкольніх ділянках і сільському господарстві. Вона сприяє конкретизації і збагаченню знань з основ сільського господарства, біології, хімії, фізики, математики й інших навчальних предметів. У процесі дослідницької роботи успішно реалізується принцип зв'язку навчання з життям, із продуктивною працею, в учнів найбільш успішно формується і виховується любов до сільського господарства, розвивається спостережливість, ініціатива і самостійність школярів, творче ставлення до праці. В умовах дослідництва окремі види сільськогосподарської діяльності набувають для учнів зовсім іншого значення, наповнюються особливим змістом, розкривають суть того чи іншого явища, процесу, що сприяє формуванню в підростаючого покоління матеріалістичного світогляду.

Дослідництво дає змогу в повній мірі розвинути творчі здібності учнів, безперервно поглиблювати їх пізнавальний інтерес. У процесі підготовки і проведення дослідів учні приходять до висновку, що без міцних, свідомих знань агротехніки і зоотехнії, а також основ природничо-математичних наук, без застосування передових методів праці неможливо досягти високих успіхів, керувати сільськогосподарським виробництвом. Це виховує в учнів свідоме ставлення до вивчення основ наук, переконує їх у тому, що знання потрібні для практичної діяльності у виробництві.

Під час дослідницької роботи, важливо не тільки зібрати високий урожай, добитися високих приростів живої ваги тварин, а й зрозуміти причини їх підвищення, умови вирощування рослин, годівлі тварин, проконтролювати динаміку росту виявити фактори впливу на процес розвитку рослин і тварин.

Модернізація загальної середньої освіти в Україні вимагає впровадження нових систем навчання і виховання, інноваційних педагогічних технологій. Принципове значення для підвищення якості трудової підготовки школярів має не лише процес засвоєння ними певної суми знань, але й уміння самостійно їх поповнювати, виробляти певний досвід самостійної теоретичної та практичної діяльності. Саме самостійна праця школярів формує у них навички творчого ставлення до праці, навички самоосвіти, розвиває внутрішні стимули до самодисципліни, допитливості. Учні мають уміти аналізувати ситуацію, сільськогосподарські знаряддя, обладнання з позиції їх корисності, рентабельності для застосування в певних

умовах сільськогосподарського виробництва, пропонувати власні шляхи вирішення проблеми за допомогою нових чи удосконалених знарядь або обладнання. Реалізацію зазначених завдань дозволяє виконати метод проектів, який набув значного розповсюдження. Нині під методом проектів можна розуміти певний комплекс ідей, метод навчання і достатньо чітку педагогічну технологію, і конкретну практику роботи педагогів.

Висновки. Таким чином, систему навчальної, трудової, позакласної роботи сільської школи необхідно спрямувати на формування особистості учня, справжнього господаря рідної землі. Єдність змісту навчання, виховання і розвитку трудових навичок учнів шляхом включення їх у продуктивну діяльність дозволять школі забезпечити випускника необхідними знаннями, вміннями і практичними навичками роботи в агропромисловому комплексі країни. Сучасна освіта розглядає школу не як відособлену установу, де учнів готують до життя і праці, а як частинку самого життя, де створені всі реальні життєві умови з виробничими, моральними, естетичними й іншими відносинами, де учень не лише готується до майбутнього життя і трудової діяльності, але і виховується самим життям і працею.

На жаль, формат статті не дає можливості більш ґрунтовно розкрити зміст і форми трудової підготовки молодого покоління в умовах сільської загальноосвітньої школи, розвитку сільського соціуму. Тому ми обмежились лише концептуальними положеннями вирішення окресленої в статті проблеми.

Література:

1. Державні стандарти базової і повної середньої освіти / Проект. Освітня галузь «Технологія» // Сільська школа України. – 2003.
2. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Педагогічна газета. – №7– 2001.

У статті висвітлені проблеми сучасної трудової підготовки молоді в умовах сільського соціуму. Виокремлено шляхи вдосконалення змісту та форм трудової підготовки учнів сільської школи відповідно до сучасного розвитку агропромислового комплексу країни. Окреслюються завдання щодо організації продуктивної праці школярів.

Ключові слова: сільська школа, агропромисловий комплекс країни, сучасна трудова підготовка молоді, продуктивна праця школярів.

В статье освещены проблемы современной трудовой подготовки молодежи в условиях сельского социума. Выделены пути совершенствования содержания и форм трудовой подготовки учеников сельской школы в соответствии с современным развитием агропромышленного комплекса страны. Очерчиваются задания относительно организации производительного труда школьников.

Ключевые слова: сельская школа, агропромышленный комплекс страны, современная трудовая подготовка молодежи, производительный труд школьников.

The article highlights the problems of modern professional youth preparation in rural society conditions. The ways of content and forms improvement of rural school pupils' professional preparation in accordance with modern agro-industrial country complex development are identified. The tasks considering productive pupils' labour organization are outlined.

Keywords: rural school, agro-industrial country complex, modern professional youth preparation, productive pupils' labour.